

༄༅། །པའོམ་ལྷན་འདས་མ་ཤེས་རབ་གྱི་པ་རྣམ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་སྣང་ངོ།

प्रज्ञापारमिता हृदयसूत्र

प्रकाशकः

श्री कान्यिङ श्येङ्बु लिङ महाविहार (ठुलो सेतो गुम्बा)

बौद्ध फूलबारी, काठमाण्डौ, नेपाल

प्रज्ञापारमिता हृदयसूत्र (श्येराब् न्यिङ्पो)

प्रकाशक	कान्यिङ श्येङ्बु लिङ महाविहार बौद्ध, काठमाडौं (फोन : 4914993)
संस्करण	प्रथम
प्रति	४००
मिति	कार्तिक, बि.सं. २०७५
अनुवादक	नारायण प्रसाद रिजाल (बुद्धवज्र)

७७। वरुणं धृक् अक्षं मेषं रवः श्रुः चरुं त्रुः चरुं श्रुः चरुं
प्रज्ञापारमिताहृदयसूत्रम्

कान्तिष्ठ श्येडुब लिठ महाविहार

प्रज्ञापारमिताहृदयसूत्रम्

॥नमः सर्वज्ञाय ॥

एवं मया श्रुतम् । एकस्मिन् समये भगवान् राजगृहे विहरति स्म गृध्रकूटे पर्वते
महता भिक्षुसंघेन सार्धं महता च बोधिसत्त्वसंघेन । तेन खलु समयेन भगवान्
गम्भीरावसंबोधं नाम समाधिं समापन्नः । तेन च समयेन आर्यावलोकितेश्वरो
बोधिसत्त्वो महासत्त्वो गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां चर्या चरमाणः एवं व्यवलोकयति
स्म । पञ्च स्कन्धास्तांश्च स्वभावशून्यं व्यवलोकयति ॥

प्रज्ञापारमिता हृदयसूत्र

मैले यस्तो सुनें – एक समयमा भगवान् राजगृहमा गृध्रकूटपर्वतमा ठूलो भिक्षुसंघका
साथमा र ठूलो बोधिसत्त्वसंघका साथमा विहार गर्नुभएको थियो । त्यो बेलामा नै
भगवान् “गम्भीरासंबोध” नाम गरेको समाधिमा प्रवेश गर्नुभयो । त्यही बेलामा आर्य
अवलोकितेश्वर बोधिसत्त्व महासत्त्व गम्भीर प्रज्ञापारमितामा चर्या गर्दै रहँदा यसरी
हेर्नुहुन्थ्यो कि पाँच स्कन्धहरूलाई स्वभावशून्य देख्नुहुन्थ्यो ।

७७। वरुणं धृक् अदस्य स्येसा रवः प्रोक्तं सति श्रुतं सौ।

१ ॥ वरुणं धृक् अदस्य स्येसा रवः प्रोक्तं सति श्रुतं सौ। वरुणं धृक् अदस्य स्येसा रवः प्रोक्तं सति श्रुतं सौ। वरुणं धृक् अदस्य स्येसा रवः प्रोक्तं सति श्रुतं सौ।

अदस्य स्येसा रवः प्रोक्तं सति श्रुतं सौ। वरुणं धृक् अदस्य स्येसा रवः प्रोक्तं सति श्रुतं सौ। वरुणं धृक् अदस्य स्येसा रवः प्रोक्तं सति श्रुतं सौ। वरुणं धृक् अदस्य स्येसा रवः प्रोक्तं सति श्रुतं सौ।

दिके दाक् गि ध्वेपा धुई चिक् ना । च्योमदेन्दे ग्याल्पो खाब् इयागांय फुङ्पो रि
ला गेलोङ् गि गेदुन् छ्येन्पो धाङ् । इयाङ्छुब् सेम्पई गेदुन् छ्येन्पो धाङ् थाब्
च्यिक् तु श्युक् ते ।

देवे के वरुणं धृक् अदस्य स्येसा रवः प्रोक्तं सति श्रुतं सौ। वरुणं धृक् अदस्य स्येसा रवः प्रोक्तं सति श्रुतं सौ। वरुणं धृक् अदस्य स्येसा रवः प्रोक्तं सति श्रुतं सौ।

धेछे च्योमदेन्दे स्हाब्मो नाङ्वा श्येइया वई छ्योए क्यि नाम्हाङ् क्यि तिङ्ङेजिन् ला
न्योम्पार् श्युक् सो ।

अदस्य स्येसा रवः प्रोक्तं सति श्रुतं सौ। वरुणं धृक् अदस्य स्येसा रवः प्रोक्तं सति श्रुतं सौ। वरुणं धृक् अदस्य स्येसा रवः प्रोक्तं सति श्रुतं सौ। वरुणं धृक् अदस्य स्येसा रवः प्रोक्तं सति श्रुतं सौ।

याङ् धेछे इयाङ्छुब् सेम्पा सेम्पा छ्येन्पो फाक्पा च्येन् रेस्हिक् वाङ्छ्युक्
श्येराब् क्यि फारोल् तु छ्येन्पा स्हाब्मोई च्योपान्यि ला नाम्पार् ता श्येङ् फुङ्पो
डापो धेधाक् ला याङ् राङ्शियेन् ग्यि तोङ्पार् नाम्पार् ता ओ ।

अथायुष्मान् शारिपुत्रो बुद्धानुभावेन आर्यावलोकितेश्वरं बोधिसत्त्वमेतदवोचत्- यः कश्चित् कुलपुत्रो [वा कुलदुहिता वा अस्यां] गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां चर्यां चर्तुकामः, कथं शिक्षितव्यः ? एवमुक्ते आर्यावलोकितेश्वरो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः आयुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत्- यः कश्चिच्छारिपुत्र कुलपुत्रो व कुलदुहिता वा [अस्यां] गम्भीरायां प्रज्ञापारमितायां चर्यां चर्तुकामः, तेनैवं व्यवलोकितव्यम्-पञ्च स्कन्धांस्तांश्च स्वभावशून्यान् समनुपश्यति स्म ।

अनि आयुष्मान् शारिपुत्रले बुद्धको अनुभावले गर्दा आर्य अवलोकितेश्वर बोधिसत्त्वलाई यस्तो भन्नुभयो, “जो कोही कुलपुत्रले यो गम्भीर प्रज्ञापारमितामा चर्या गर्न इच्छा गर्दछ भने उसले कसरी सिक्नुपर्छ?”

यति भनेपछि आर्य अवलोकितेश्वर बोधिसत्त्व महासत्त्वले आयुष्मान् शारिपुत्रलाई यस्तो भन्नुभयो – “हे शारिपुत्र, जो कोही कुलपुत्र या कुलपत्नीले यो गम्भीर प्रज्ञापारमितामा चर्या गर्न इच्छा गर्छ उसले यसरी हेर्नुपर्छ – ती पञ्च स्कन्धहरूलाई पनि स्वभावशून्य देख्छ ।

रूपं शून्यता, शून्यतैव रूपम् । रूपान्न पृथक् शून्यता, शून्यताया न पृथग् रूपम् । यद्वपं सा शून्यता, या शून्यता तद्रूपम् । एवं वेदनासंज्ञासंस्कारविज्ञानानि च शून्यता । एवं शारिपुत्र सर्वधर्माः शून्यतालक्षणा अनुत्पन्ना अनिरुद्धा अमला विमला अनूना असंपूर्णाः । तस्मात्तर्हि शारिपुत्र शून्यतायां न रूपम्, न वेदना, न संज्ञा, न संस्काराः, न विज्ञानम् । न चक्षुर्न श्रोत्रं न घ्राणं न जिह्वा न कायो न मनो न रूपं न शब्दो न गन्धो न रसो न स्पर्शव्यं न धर्मः । न चक्षुर्धातुर्धातुर्न मनोधातुर्न धर्मधातुर्न मनोविज्ञानधातुः । नाविद्या नाविद्याक्षयो यावन्न जरामरणं न जरामरणक्षयः ।

“रूप शून्यता हो, शून्यता नै रूप हो, रूपभन्दा शून्यता बेग्लै होइन, शून्यताभन्दा रूप बेग्लै होइन । जुन रूप हो त्यही नै शून्यता हो । जुन शून्यता हो त्यही नै रूप हो । यसै गरी वेदना, संज्ञा, संस्कारहरू र विज्ञान पनि शून्यता नै हुन् ।

“यस प्रकार हे शारिपुत्र सम्पूर्ण धर्महरू शून्यतालक्षणवाला छन्, उत्पन्न नभएका, निरोध नभएका, मल न भएका, विमल पनि नभएका, कमी नभएका, सम्पूर्ण पनि नभएका छन् । त्यसकारण नै शारिपुत्र, शून्यता न रूप हुन्छ, न वेदना, न संज्ञा, न संस्कारहरू, न विज्ञान हुन्छन् । न चक्षु हुन्छ, न कान, न नाक, न जिब्रो, न शरीर, न मन हुन्छ । न रूप हुन्छ, न शब्द, न गन्ध, न रस, न स्पर्शव्य (छोड्ने कुरा) हुन्छ न धर्महरू हुन्छन् । न चक्षुधातु हुन्छ र त्यहाँदिखि लिएर न मनोधातुसम्म कहि हुन्छ, न धर्मधातु छ न मनोविज्ञान धातु छ । न अविद्या छ न अविद्याक्षय छ, र यहाँदिखि लिएर न जरामरणसम्म केही छ न जरामरणको क्षय नै छ ।

न दुःखसमुदयनिरोधमार्गा न ज्ञानं न प्राप्तिर्नाप्राप्तिः । तस्माच्छारिपुत्र अप्राप्तित्वेन
 बोधिसत्त्वानां प्रज्ञापारमितामाश्रित्य विहरति चित्तावरणः । चित्तावरणनास्तित्वादत्रस्तो
 विपर्यासातिक्रान्तो निष्ठनिर्वाणः । त्यध्वव्यवस्थिताः सर्वबुद्धाः प्रज्ञापारमितामाश्रित्य
 अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धाः । तस्माद् ज्ञातव्यः प्रज्ञापारमितामहामन्त्रः
 अनुत्तरमन्त्रः असमसममन्त्रः सर्वदुःखप्रशमनमन्त्रः सत्यममिथ्यत्वात्
 प्रज्ञापारमितायामुक्तो मन्त्रः ।

“न दुःख-समुदाय-निरोध र मार्गहरू छन्, न ज्ञान छ न प्राप्ति छ, न अप्राप्ति नै छ ।

“त्यसकारण हे शारिपुत्र, प्राप्ति नहुनुले गर्दा बोधिसत्त्वहरूको प्रज्ञापारमिता-
 लाई आश्रय गरेर चित्तको आवरण हट्दछ । चित्तको आवरण नभएपछि त्रासरहित
 भएर, विपर्यासहरू (उल्टो देखाई) लाई अतिक्रमण गरेर निर्वाणमा स्थित हुन्छन् ।

“तीनै कालमा भएका सबै बुद्धहरू प्रज्ञापारमितालाई आश्रय बनाएर नै अनुत्तर
 सम्यक्सम्बोधिमा अभिसंबुद्ध भएको हुन्छन् । त्यसकारणले प्रज्ञापारमिताको महा-
 मन्त्रलाई जान्नुपर्छ, जुन अनुत्तर मन्त्र हो, त्यो समानको अर्को कुनै पनि नभएको मन्त्र
 हो, सबै दुःखहरूलाई शान्त पार्ने मन्त्र हो, यो सत्य हो, मिथ्या नभएको हुनाले
 प्रज्ञापारमितामा बताइएको मन्त्र हो, जुन यस प्रकार छ – ‘गते गते पारगते पारसंगते
 बधि स्वाहा’

देवविक्कुसुमावसूयावदद। गुक्कुसुमावदद। अर्जुनावदद। अर्जु
 षेद। अर्जुनावदद। अर्जुनावदद। अर्जुनावदद। अर्जुनावदद।

धे श्येन धु दुक्काल वा धाङ् । कुन्जुङ्गवा धाङ् । गोक्पा धाङ् । लाम् मे । येश्ये
 मे । थोब्पा मे । माथोब्पा अङ् मे धो ।

सुदेवे सु। देवसुवसुक्कुसुमावदद। अर्जुनावदद। अर्जुनावदद। अर्जुनावदद।
 सुदेवे सु। देवसुवसुक्कुसुमावदद। अर्जुनावदद। अर्जुनावदद। अर्जुनावदद।
 सुदेवे सु। देवसुवसुक्कुसुमावदद। अर्जुनावदद। अर्जुनावदद। अर्जुनावदद।

श्यारिभु । धेतावेना झाङ्छ्युब् सेम्पा नाम् ला थोब्पा मेपे छिर् । श्येराब् क्यि
 फारोल तु छिन् पा ला तेन् चिङ् ने ते सेम् ला ढिब्पा मेपे टाक्पा मे धे । छिन्
 चि लोक् ले श्येन्तु देने न्याङ्गेन् लेदेपई थार् छिन् तो ।

सुसुवसुक्कुसुमावदद। अर्जुनावदद। अर्जुनावदद। अर्जुनावदद।
 सुसुवसुक्कुसुमावदद। अर्जुनावदद। अर्जुनावदद। अर्जुनावदद।
 सुसुवसुक्कुसुमावदद। अर्जुनावदद। अर्जुनावदद। अर्जुनावदद।

धुई सुम् धु नाम्पार् श्युक्पई साङ्ग्ये थाम्ये क्याङ् श्येराब् क्यि फारोल तु छिन् पा
 ला तेने लानामेपा याङ्धाक्पार् जोक्पई झाङ्छुप् तु डोन्पार् जोक्पई साङ्ग्ये सो ।

देवसुवसुक्कुसुमावदद। अर्जुनावदद। अर्जुनावदद। अर्जुनावदद।
 देवसुवसुक्कुसुमावदद। अर्जुनावदद। अर्जुनावदद। अर्जुनावदद।
 देवसुवसुक्कुसुमावदद। अर्जुनावदद। अर्जुनावदद। अर्जुनावदद।

धेता वेना श्येराब् क्यि फारोल तु छिन्पई डाक् । रिक्पा छ्येन्पोई डाक् । लाना
 मेपई डाक् । मि न्याम्पा धाङ् न्याम्पार् इयेपई डाक् । दुक्काल् थाम्ये राब्तु
 श्येवार् इयेपई डाक् । मिजुन्पे ना देन्पार् श्येपार् इया ते । श्येराब् क्यि फारोल
 तु छिन् पई डाक् मे पा ।

तद्यथा- गते गते पारगते पारसंगते बोधि स्वाहा । एवं शारिपुत्र गम्भीरायां
प्रज्ञापारमितायां चर्यायां शिक्षितव्यं बोधिसत्त्वेन ॥

अथ खलु भगवान् तस्मात्समाधेर्व्युत्थाय आर्यावलोकितेश्वरस्य बोधिसत्त्वस्य
साधुकारमदात्- साधु साधु कुलपुत्र । एवमेतत् कुलपुत्र, एवमेतद् गम्भीरायां
प्रज्ञापारमितायां चर्यं चर्तव्यं यथा त्वया निर्दिष्टम् । अनुमोद्यते तथागतैरर्हद्भिः ॥

इदमवोचद्भगवान् । आनन्दमना आयुष्मान् शारिपुत्रः आर्यावलोकितेश्वरश्च बोधिसत्त्वः
सा च सर्वावती परिषत् सदेवमानुषासुरगन्धर्वश्च लोको भगवतो भाषितमभ्यनन्दन् ॥

इति प्रज्ञापारमिताहृदयसूत्रं समाप्तम् ।

“यसरी शारिपुत्र, गम्भीर प्रज्ञापारमितामा चर्या गर्न बोधिसत्त्वले सिक्नुपर्छ ।”

अनि त भगवान् त्यस समाधिबाट जागेर आर्य अवलोकितेश्वर बोधिसत्त्वलाई
साधुवाद दिनुभयो – “साधु साधु कुलपुत्र, त्यो ठीक हो कुलपुत्र, त्यो ठीक हो । गम्भीर
प्रज्ञापारमितामा यसरी नै बोधिसत्त्वले सिक्नुपर्छ यस्तो कि तिमिले निर्देश गर्यौ । तथागत
अर्हन् हरूले अनुमोदन गर्नुहुन्छ ।”

भगवान्ले यस्तो भन्नुभयो । यदात्त मन भएका आयुष्मान् शारिपुत्र र आर्य
अवलोकितेश्वर बोधिसत्त्वसहित त्यो सबै परिषद्, देव, मनुष्य, असुर, गन्धर्वसहित
लोकले भगवान्ले भनेको कुरालाई अभिनन्दन गरे ।

(यसको नेपाली अनुवाद आचार्य महायोगी श्रीधर राणा रिन्पोछेको सहयोगमा
बुद्धवज्रले गर्नुभएको हो ।)

श्री भगवान् बुद्धका काय-वाक्-चित्तका प्रतिमाहरूलाई आदर सत्कार गर्नाले अपार पुण्य लाभ हुन्छ । तसर्थ यो धर्म पुस्तकलाई मानिस वस्ने, सुत्ने र टेक्ने ठाउँमा नराख्नु होला । साथै यसलाई नाघेर जाने काम नगर्नुहुन अनुरोध गर्दछु ।

- गुरु छेव्येव्यन्हिमा रिन्पोछे

जानकारी : विशेषगरि नेपालीहरूलाई प्रत्येक वर्षमा संम्भोट लिपि अक्षर सिक्ने, पढ्ने, पुजा अभ्यास गराउने, निःशुल्क बौद्धधर्म शिक्षादान तथा पूर्वगत (डोन्डो) अभ्यास कार्यक्रममा इच्छुक महानुभावहरूले सहभागी भई पुण्यलाभ गर्नुहुन हार्दिक अनुरोध गर्दछु ।

परम् पुज्यनिय गुरुवर छेव्येव्यन्हिमा रिन्पोक्षज्यूको आज्ञा यस गुम्बाका खेन्पो, आचार्य, लामा, भिक्षु संघ सबैको सल्लाह अनुसार

प्रकाशक

श्री काङ्यिङ शेड्रुब लिङ महाविहार

बौद्ध फूलबारी सेतो गुम्बा

काठमाण्डौ, नेपाल

२०७४

TARA'S TRIPLE EXCELLENCE

'Ancient wisdom in a modern format'

Brought to you by:

Chökyi Nyima Rinpoche & Dharmachakra Practices

Available at:

www.dharmasun.org

OTHER ACTIVITIES

www.shenpennepal.org www.dharmachakra.net

Ka-Nying Shedrub Ling Monastery

Boudhanath, Kathmandu

www.shedrub.org

Rangjung Yeshe Institute

Boudhanath, Kathmandu

www.ryi.org

Shree Padmavarna Mahayana Monastery

Jyathabahal, Patan, Nepal | Ph. 5545135

